

De retslige, administrative og normative dispositivers autonomi

- Interview med Paolo Napoli¹

Hvordan blev du interesseret i Foucault, og hvad var det ved hans arbejde, der inspirerede dig?

Jeg begyndte at blive interesseret i Foucault, da jeg begyndte at tænke over inden for hvilket område, jeg kunne skrive en ph.d.-afhandling. Jeg er jurist, men jeg ledte efter noget uden for det juridiske felt. Og jeg var også interesseret i filosofi, ikke i en spekulativ filosofi, men i en filosofi, der var mere baseret på historien, på historiens empiriske fakta. I den marxistiske tænknings lange tradition, syntes jeg, at Foucaults arbejde passede godt til min intention om at forbinde retten med rettens refleksive moment, et moment der ikke var internt i den retslige diskurs. Det var derfor en intention, der var meget mere interesseret i rettens historiske og begrebslige dimension. I den forbindelse syntes jeg, at Foucault som en eminent anti-spekulativ filosof – tænker, lad os sige tænker hellere end filosof – ville passe meget bedre end andre tænkere, som ikke kom fra rettens indre diskurs, til at tænke retten. Det var en mulighed for at tænke retten uden at være spundet ind i retten selv. En mulighed for at stille spørgsmål, som en jurist normalt ikke ville kunne stille på grund af sin uddannelse og på grund af de begreber, han er vant til og plejer at anvende. Og med det Foucault kaldte 'problematisering', og kommende udefra den juridiske diskurs, var der en mulighed for at gå længere end den juridiske diskurs kunne gå. Det var der derfor, jeg fandt den foucauldianske vej meget mere interessant til at udvikle noget, som juristernes typiske interne syn aldrig ville kunne; nemlig at retten er noget, der tænker forhold, der er eksterne i forhold til retten selv. Ret er ikke noget, der kun tænker internt i en juridisk forstand. Ret er noget, der hjælper til

at problematisere generelle spørgsmål, som ikke umiddelbart er interne i den juridiske diskurs. Jeg tror, at gennem Foucault – men ikke kun gennem Foucault, efterfølgende mødte jeg Yan Thomas,² og så skete der noget, men det kommer vi nok til at tale om senere – men allerede med Foucault, var det første skridt taget til at tænke retten og at tænke over spørgsmål, der ikke var interne i forhold til den retslige diskurs. Og når jeg siger spørgsmål, så mener jeg ikke evige spørgsmål. Det er ikke et spørgsmål om *philosophia perennis* [evig, universel filosofi], det er ikke et spørgsmål om retfærdighed, rimelighed osv., alle disse kategorier om forpligtelsen, om løfter, alle den slags transcendentale spørgsmål i den juridiske diskurs. Det var ikke på den måde. Det var mere i betydningen af praktiske forhold i hverdagen, men i en begrebslig forstand. Ikke bare f.eks. det forhold, at retten kunne være måden, hvorpå man sikrede, at nogle ting kunne fortsætte med at eksistere i virkeligheden således, at de kunne beholde deres eksistens uden en herre, uden der var noget subjekt, der kunne garantere deres eksistens. Så retten er en måde at tænke på tingenes kontinuitet uden mennesker. Hvordan kan vi f.eks. forestille os tingenes kontinuitet uden tilstedeværelsen af subjekter? Det er et begrebsligt spørgsmål, ikke bare et praktisk forhold. Det kommer fra praksis, men det bliver øjeblikkeligt et begrebsligt spørgsmål. Og det er det, jeg mener med, at retten er et redskab til at tænke noget andet, noget forskelligt, noget udenfor retten selv. Og hos Foucault fandt jeg det rette redskab til at følge den vej, men det var særligt med Yan Thomas, at jeg kunne gå mere i dybden med den dimension.

Hvad er forholdet mellem Foucault og Yan Thomas for dig?

Vi kan selvfølgelig finde nogen lighedspunkter mellem dem, men der var én afgørende uoverensstemmelse mellem Yan Thomas og Foucault. Det er klart i Foucaults forelæsninger,³ at for Foucault er rettens problem forbundet med suverænitets og den suveræne magts problem. Men for Yan Thomas var retten ikke først og fremmest et magtinstrument eller et suverænitetsinstrument. Det var en afgørende uoverensstemmelse. Foucault så altid retten og loven som tæt forbundet med udøvelsen af suverænitet og loven som noget kommende fra suverænen, fra den juridisk-politiske su-

verænitet. Så for Foucault er den retslige diskurs et forhold for suveræniteten. Og det er imod dette, at han forsøger at udvikle en anden form for normativitet, som ikke kommer fra suveræniteten, men fra andre institutionelle kontekster med deres egne normativitetsinstrumenter. Og disse former for normativitet var netop ikke suverænitetens retslige, juridiske normativitet. Men for Foucault er loven, den retslige diskurs, tæt forbundet og tæt knyttet til suverænitetens problem.

Yan Thomas var ikke klar til at dele denne overbevisning. Hvorfor? Fordi fra et juridisk synspunkt, en retshistorikers synspunkt med rødder i romerretten, kunne man aldrig sige, at ret, civilret, var suverænitetens instrument. Loven og retten var noget andet. Rettens oprindelse var ikke forbundet med problemet om suverænitetens magt. Civilretten var et spørgsmål om at overkomme stridigheder mellem folk. Og juristernes, advokaternes, store evne var netop at finde de rette midler til at løse stridigheder. Her er retten ikke et produkt af den suveræne magt. Det er blot et spørgsmål om at løse en konflikt. Og det var den grundlæggende forudsætning, der betingede de forskellige tilgange til retten hos Yan Thomas og Foucault. Og jeg tror, at det var grænsen for den foucauldianske tilgang til retten og loven.

Efter Foucault har der været en bevægelse mod retshistorie, måske netop fordi Foucault på mange områder arbejdede på grænsen til retshistorie, med mange retshistoriske elementer, men aldrig selv lavede retshistorie...?

Jeg tror, at fordi Foucault forestillede sig retten, sådan som jeg netop har sagt, som et produkt af suverænitet, så var retten og loven karakteriseret ved forskrifter og forbud. Rettens og lovens grundlæggende egenskaber for Foucault er forskrift og forbud. Og Foucault understreger på en negativ måde disse aspekter af retten, netop fordi han siger, at det er ikke sådan magt fungerer. Magten fungerer ikke som suverænitet og som forbud. Magt fungerer på en anden måde. Ok. Men han siger også noget, som for mig var meget klart - det var faktisk en stor øjenåbner for mig - i forelæsningerne fra 1976, *Samfundet må forsvares*, hvor han sagde: 'Jeg vil ikke skrive kongernes historie, og heller ikke folkets historie, men historien om det, der sætter disse to niveauer i kontakt med hinanden'. Hvad be-

tyder det? Det betyder, at der ikke på den ene side er en institutions intention og på den anden side folkets reaktion. Det er ikke på den måde, det fungerer. Problemet består i at kigge på retten som et redskab. Og hvad betyder det, 'som et redskab'? Det betyder, at det er noget, der er i midten, mellem et subjekt og et objekt. Dette er redskabets område. Det handler om autonomi. Uafhængigt fra det politiske centrums magts – suverænitetens – intention og uafhængigt af folkets reaktion – de subjekter, der bare er der for at modtage effekten af den intentionelle forskrift fra den politiske magt. Så valget var ikke at placere sig i en af disse sider af relationen, men at være i midten. Og at isolere denne midtes autonomi, midlerne, rettens og lovens autonomi. Det er netop dette, Foucault kaldte dispositivet. Med dispositiv mener jeg, med Foucault, en mængde eller helhed af normative metoder og instrumenter til at ordne og styre en given situation.⁴ Det er et ord, der bliver gentaget igen og igen i denne forelæsningsrække, *Samfundet må forsvares*. Dispositivets autonomi. Og når jeg taler om dispositive, mener jeg de retslige dispositive, rettens dispositive. På trods af hvad Foucault sagde om retten og loven, tror jeg, at dette er det helt centrale ved retten. Retten er dette 'dispositivets autonomi', i forhold til hvilket subjekterne kan gøre noget andet. Dispositivet har ingen ejer. Intet subjekt ejer dispositivet. Dispositivet kan tjene forskellige folk, og det kan eksistere og bruges i forskellige kontekster. Det handler om at forstå, at dispositive har deres egen autonomi, at dispositivets rationalitet er større såfremt, det er i stand til at indtage forskellige kontekster. Dette er det centrale, dette er sandheden om de retslige instrumenters specificitet. At de ikke er lokaliseret i én institution, i én situation, i én kontekst.

Det virker til at være en ret foucauldiansk pointe, du laver mod Foucault. Foucault siger, at magt ikke befinder sig hos én person eller i én institution. Og du siger så, at det samme gælder for retten og loven. Så det er en måde at lave foucauldiansk retshistorie på?

Bestemt. Det var derfor, jeg sagde 'på trods af Foucault selv'. Da han sagde, at han ikke ville skrive kongens eller folkets historie, men historien om midten mellem disse to, så skabte han, måske uden selv at være klar over det, en original tilgang til det retslige felt. Præ-

cis når han siger, at han vil kigge på midten, på relationen mellem subjektet og objektet, dét, der binder disse to sammen, så tror jeg, at han på trods af ham selv er i den rette position til at være retshistoriker. Og at være retshistoriker er efter min mening at prøve at kigge efter de normative dispositiver og deres historiske autonomi, som er kendetegnende for den retslige tænkning. For mig er det et forsøg på at lave retshistorie, som er noget andet end den juridiske dogmatisme, som siger, at principperne og reglerne for den civilretslige tradition blev grundlagt i romerretten, hvor de havde så stor en grad af specificitet, at generaliseringerne ud fra dem kunne rejse igennem århundrederne og som, ifølge nulevende retshistorikere, giver romerretten dens evige gyldighed. Det er en typisk tanke i den nuværende, dogmatiske retshistorie, hvor man siger, at det dogmatiske princip er fastlagt takket være dette fantastiske arbejde fra disse 'lovens håndværkere', juristerne i det 2. og 3. århundrede, og at dette er videregivet til eftertiden med evig gyldighed. Jeg vil i stedet sige, at den særegne egenskab ved det retslige område, ved det retslige dispositiv, præcis er at opnå så høj en grad af abstraktion, som gør, at brugere er i stand til at bruge dette dispositiv i forskellige kontekster.

Og hvordan bruger du denne tilgang i dit eget arbejde?

For eksempel har jeg lige holdt et foredrag i dag, om noget jeg også har skrevet om: idéen om *lex viva*, eller *lex animata*, levende lov. Det var en formulering, der først blev brugt af de despotiske monarkier i den hellenistiske kontekst i tiden mellem det 2. århundrede f.v.t. og det 2. århundrede e.v.t. Dette udtryk var en måde at definere suverænen, monarkernes tilstedeværelse som 'levende lov'. Det var altså en lov, der var inkorporeret i suverænen, legemliggjort, indlejret i suverænen. Den dukkede op igen i Justinians lovsamling *Corpus iuris civilis*⁵ til at betegne magistraterne i Rom. Også glossatorerne i det 12. og 13. århundrede karakteriserer kejserens figur som levende lov, og kanonisterne brugte det samme udtryk til at karakterisere magten hos *pontif*, paven.⁶ Så denne formel, denne i bund og grund normative formulering, bliver brugt igen i forskellige kontekster. For eksempel i den pastorale kontekst i Det Store Skisma i slutningen af det 14. og begyndelsen af det 15. århundrede

i den katolske kirke.⁷ Her ser man igen anvendelsen af dette udtryk. Her ser man det normative dispositivs autonomi. Det betyder ikke, at dispositivets autonomi og dets mening er fastlagt for evigt. Det er ikke dogmatiseret, som om meningen er blevet givet én gang for alle i al evighed, og historien stopper, og at man kun kan lave en dogmatisk historie i den forstand, at der var denne 'sandhed', som blot kunne gentages, som om den var fastlagt for evigt. Nej, jeg vil sige, at dette udtryk, dette begreb, er i stand til af sig selv at skabe en kontekst, at producere en kontekst. Men på samme tid er udtrykket eller begrebet kun begribeligt i den kontekst, det skaber. Det er en smule cirkulært. Jeg mener, at det er derfor, man aldrig kan finde begrebets evige og fuldstændige mening. Det er den historiske bestemmelse af konteksten, som hver gang den bliver brugt, giver begrebet eller udtrykket dets egen nye mening. Så det er et spørgsmål om ikke at stoppe denne forståelse af begrebet og historien. Det er derfor, dette udtryk ikke er dogmatisk, men hver gang forskelligt bestemt af de historiske omstændigheder. Det er det, jeg mener, når jeg siger, at de retslige dispositive, når det normative niveau, er autonomt. Selvom det selvfølgelig er skabt af historien. Det er en besynderlig cirkulær effekt. Det samme udtryk eller det samme begreb bruges i forskellige kontekster og til forskellige tider, og så tror man, at det altid er det samme begreb, der er i omløb. Men det er ikke det samme begreb på trods af, at den samme morfologiske formel altid er der. Det begreb, som dette udtryk er i stand til at skabe hver gang, det bliver brugt, er skabt på baggrund af fortolkningen af udtrykket. Så når 'levende lov', *lex animata*, bliver brugt i starten af det 15. århundrede i den store skismatiske kontrovers i Europa af teologer som Jean Gerson,⁸ så betyder det noget andet, end det f.eks. gjorde, da det blev brugt i det 6. århundrede i Justinians lovsamling. Begrebet er i sig selv brugbart til at bestemme konteksten. Når Jean Gerson siger, at hyrden er levende lov, og at teksterne er død lov, så mener han noget helt andet, end hvad det betød i Justinians lovsamling, eller hos glossatorerne, da de sagde, at kejseren er levende lov, eller kanonisterne, når de siger, at paven er levende lov. I den pastorale kontekst bliver det brugt til at betegne noget, der giver en anden form for normativitet end den, der kommer fra lovteksterne. I denne specifikke kontekst kunne levende lov sige noget imod, noget andet end den retslige tradition, der var i

teksterne. Og under nogle betingelser havde man brug for denne levende lov, fordi den var et magtfuldt instrument, meget mere magtfuld end tekstens magt, de kanoniske tekster, de teologiske tekster. Så man kan se, at dette udtryk skal reduceres til dens kontekst hver gang. Den kontekst som begrebet eller udtrykket også var med til at bestemme og definere. Det er en smule cirkulært, men du kan se, at der ikke er nogen oprindelse, som markerer begrebets eller udtrykkets menings kontekst. Det er hver gang konteksten, som gør én i stand til at forstå kontingensen og meningen med dogmaet.

I dit arbejde, og generelt her ved CENJ, studerer I mere end blot retshistorie, men også i høj grad administrations- eller forvaltningshistorie, historien om hvad man på fransk ville kalde gestion.⁹ Hvad er det ved lov, administration og forvaltning og deres indbyrdes forbindelse, der gør det så centralt?

Da jeg skrev min afhandling under Yan 'Thomas' vejledning, arbejdede jeg med et emne, som var helt forskelligt fra, hvad der var hans normale intellektuelle og videnskabelige område. Jeg arbejdede med moderne tid og det 17. og 18. århundrede, og han arbejdede med de romerske kilder. Men arbejdet med de romerske kilder giver én evnen til at være i stand til at håndtere forskellige aspekter af retten. Selv moderne ret, selv områder, som er langt fra det romerske grundlag. Jeg tror, det var et privilegium for mig, ikke kun fordi det var Yan 'Thomas', men fordi han, i citationstegn var 'uden for emnet', fordi han ikke var specialist inden for det område, jeg arbejdede med, og netop fordi hans 'udvendighed' og hans utrolige viden og beherskelse af de romerretslige kilder, gav ham muligheden for at forstå alle de konsekvenser og implikationer af mit arbejde, som jeg ikke selv kunne have adgang til. Min tilgang til mine kilder var ikke den samme som hans tilgang til mine kilder. Og det var et stort privilegium for mig, netop fordi denne udvendighed var meget produktiv. Så det var takket være ham, at jeg bedre kunne definere området for administration og forvaltning, fordi dette var noget, der undslap de typiske kategorier af den romerske civilret. Da jeg arbejdede med politiet – altså politi i en foucauldiansk forstand, som et guvernementalitetsredskab, ikke i den betydning det har nu, men sådan som det blev brugt i det 17. og 18. århundrede¹⁰ – som et spørgsmål om administration og forvaltning og ikke kun som et spørgsmål om retfærdighed og ret.

Altså politiet som et retsligt dispositiv?

Ja, et retsligt dispositiv, en kilde til normativitet. Ikke bare politiet som noget, der skulle indføre en bestemt orden, men nærmere hvordan og ved hjælp af hvilket dispositiv politiets orden blev skabt og opretholdt i samfundet. Politiet var aldrig blevet problematiseret på denne måde. Og det var derfor, jeg tænkte, at den administrative eller forvaltningsmæssige normativitet kunne være et spændende område at udforske. At skrive en historie om normativitet, en historie om administrativ normativitet, som ikke begyndte med det 19. århundrede, som det er normalt for retshistorikerne at gøre. Det er fordi, de kigger efter, hvilket er normalt at gøre i denne slags retshistorie, hvornår der er noget, vi kan kalde administrativ lov eller forvaltningsret. Det er der fra omkring slutningen af det 18. og starten af det 19. århundrede. I det mindste i Frankrig og i Tyskland, som er de dominerende steder i Europa. Og det er forbundet til problemet om staten. Forvaltningsret opstår som et spørgsmål om statens lov. Hvis der er en statens lov, som er genstand for retten, så begynder staten at være genstand for retten som en slags privat person. Den herskende fremgangsmåde er så at sige, at forvaltningsret opstår, også som dispositiv, når staten bliver et område for retten. Så administrativ eller forvaltningsmæssig retfærdighed er blot området for forvaltningsretten.

Jeg forsøgte at gå et lille stykke længere tilbage og forsøgte også at problematisere det på en anden måde. Før lov er der normativitet. Før ret er der normativitet. Men ikke al normativitet bliver til lov. Det kan være normativitet af en anden slags end lov og ret. I forhold til administration, hvis vi virkelig vil lave en genealogi over den administrative eller forvaltningsmæssige fornuft, over den administrative eller forvaltningsmæssige normativitet, så opstår der med det samme et problem, som pålægger os den genealogiske tilgang og ikke den historiske tilgang i den forstand, at den historiske tilgang er, som Foucault sagde, 'besat af en søgen efter oprindelse'.¹¹ Der er ingen oprindelse her i forhold til den administrative normativitet. I forhold til civilretten kan man finde en oprindelse, fordi man har bestemte kilder, som indbefatter indholdet af civilretten. Man har den romerske retstradition indeholdt i *corpus iuris civilis*, som var arven til Middelalderen og kommentatorerne, glossato-

terne, som lavede overgangen i deres kommentarer. Men i forhold til den administrative eller forvaltningsmæssige normativitet har man ikke et sådant privilegium. Man kan ikke gå tilbage til en kilde, en rimelig sammenhængende kilde – jeg mener sammenhængende på en relativ måde – altså et afgrænset *corpus*. Der er ikke noget *corpus*. Det er problemet. Den administrative normativitet har ikke noget *corpus*, som civilretten har. Og hvis der ikke er nogen klare kilder, så har forskeren, efterforskeren, meget mere arbejde. Han må finde de forskellige kilder, de forskellige steder i samfundet, hvor den administrative eller forvaltningsmæssige normativitet er gemt, eller hvor den er praktiseret. Hvor den ikke er genstand for loven, hvor den ikke er retslig, men hvor den findes som normativitet.

Og hvor finder du så denne administrative og forvaltningsmæssige normativitet?

For mig startede det med den moderne periode, og derfra gik jeg tilbage i tiden. Jeg kiggede på politiet som én stor konkretisering, som den store mulighed for den moderne tid til at samle en masse dispositiver, som alle var forbundet til den administrative rationalitet. Det næste skridt i min forskning, efter jeg afsluttede arbejdet med politiet, var, at politiet faktisk arvede mange dispositiver, som kom andre steder fra. Hvorfra? Ikke et enkelt sted, men meget mere spredt, spredt ud i forskellige områder af det sociale liv. I familien selvfølgelig, husholdningen, den økonomiske tradition, som var det store område, som den administrative rationalitet var bygget på. Kirken er selvfølgelig også et afgørende sted, hvor dette retslige dispositiv blev skabt, særligt i Middelalderen med udviklingen af kanonisk ret. Og den kanoniske ret var ikke bare kanonisk ret i betydningen: Er et ægteskab gyldigt eller ej? Kanonisk ret er ikke et spørgsmål om typiske institutioner, som f.eks. hvad er et ægteskab? Kanonisk ret er ikke engang, mener jeg, bare spørgsmålet om at straffe kætteriet. Det er ikke et spørgsmål om en straffende struktur. Kanonisk ret er også et spørgsmål om normer, hvis indhold i sandhed er administrative. Hvad betyder det at regere og herske over et samfund? Ikke bare i forhold til et kloster, men også i forhold til hele det kirkelige samfund. Hvad er de personlige relationer, som er aktive i dette foretagende, i det gejstlige samfund? Hvad indeholder et begreb som *cura*, omsorg eller pleje, et begreb der dukker op igen

i en omsorgsetik (*ethics of care*) (Og i en parentes vil jeg nævne, at brugen af begrebet omsorg i denne omsorgsetiske diskurs virker til fuldstændig at have glemt den magtdimension, som omsorg indeholder på den måde det først blev brugt på, og i den kontekst, hvor begrebet først blev skabt og defineret i en juridisk forstand. Og jeg lukker parentesen). Men hvad betyder det så, dette begreb *cura*? Det er klart, at det spiller en stor rolle, dér hvor begrebet administration eller forvaltning begynder at blive brugt i de kanonistiske kilder i det 12. og 13. århundrede, særligt eksemplarisk er Pave Innocent IVs snak om *cura animarum*, omsorgen for sjælen(e).¹²

Og det sidste skridt i min nuværende forskning, som er en normativitetens genealogi i det religiøse felt, i de kanoniske, pastorale og teologiske kilder, er på baggrund af nogle dokumenter, som bliver kaldt de pastorale epistler, ikke af Paulus, men pseudo-paulinske pastorale epistler. Her står der, at enhver kristen må håndtere opgaven som administrator eller forvalter af et begreb, som hedder depositummet eller panten, *paratheke*.¹³ Administrationen og forvaltningen af arven fra evangeliet. Af sandheden om Kristus. Enhver kristen har denne opgave at administrere dette depositum. Og et depositum eller en pant er intet andet end et juridisk koncept. Det er en kontrakt. I disse epistler er depositummet en metafor for en typisk juridisk konstruktion, som var kontrakten om depositummet. En sådan kontrakt om depositum eller pant var kendt i den romerske lov på dette tidspunkt. Disse epistler er formentlig skrevet omkring slutningen af det 1. århundrede e.v.t. Så det var en kendt retslig praksis både i den romerske lov på dette tidspunkt, men også den græske lov på dette tidspunkt. Vi har altså disse kilder, disse juridiske kilder, som blev lånt af forfatteren til disse epistler til at sige, at alle kristne varetager og forvalter dette depositum. I dette specifikke tilfælde er det en af Paulus' disciple, Timotheus, som var i Efesos.¹⁴ Og Paulus skrev til ham for at sige: Vær opmærksom! Opbevar depositummet, beskyt depositummet! Forvar dette depositum! Du ejer det ikke, men er blot administrator og forvalter af dette depositum. Evangeliets depositum. Evangeliets sandhed. Det var ret underligt for mig at finde ud af, at ikke bare Paulus' disciple i menigheden i Efesos skulle udføre denne mission, men at alle kristne skulle udføre denne mission. Den kristnes eksistens i verden er forbundet til en administrativ opgave. Han er der for at forvalte.

Det er altså et spørgsmål om at definere den kristnes rolle i verden. Du skal følge budskabet, *kerygma*, og du skal have det i din varetægt og beskytte det. Du ejer det ikke, du kan ikke ændre det, du kan ikke gøre med det, hvad du vil. Opgaven, pligten, er at administrere og forvalte det, for på et tidspunkt kommer dén, som ville have dette opbevaret, og vil have det tilbage, som denne person til ethvert tidspunkt, ethvert øjeblik kan, i henhold til kontrakten om depositummet. I kontrakten om depositummet, ifølge romerretten, når du er blevet givet noget i pant eller som depositum, så skal du have dette i din varetægt og sørge for, at det forbliver i den tilstand, det var i, da det blev givet til dig. Du kan ikke gøre andet end at have det i din varetægt. Du kan ikke ændre på det. Og når den, der gav dig det, du skulle opbevare, vil have det tilbage, så skal du give det med det samme. Det betyder, at du hvert øjeblik er ansvarlig, til hver en tid er du ansvarlig for den administration og den forvaltning, som du har haft af denne ting. I dette tilfælde evangeliets tro og sandhed. Og du kan se, at den, der har dette troens depositum, ikke kan opføre sig, som om han var ejeren af det. For hvis du ejer noget, kan du gøre med det, hvad du vil. Og ifølge loven kan den person, som får noget som depositum ikke bruge det, han får. Han skal bare have det i sin varetægt og administrere og forvalte det. Hvis du bruger det, ændrer du det, og det er kætteri. Så det er et spørgsmål om tillid. Jeg stoler på, at du kan administrere denne ting, og jeg stoler på, at du som forvalter giver det tilbage til mig i den samme stand, som det var i, da jeg gav det til dig. Hvis du giver det tilbage til mig, og det ikke er i samme stand, som da jeg gav dig det, så kan jeg ikke have tillid til dig mere. Du svigtede den tillid, jeg havde til dig.

Så alle kristnes mission er forbundet til forvaltning og administration. Og doktrinen om depositummet er noget, der var genstand for megen fortolkning, i f.eks. patristikken og skolastikken,¹⁵ indtil begrebet blev dogmatiseret, kan man sige, indtil moderne tid. Eksempelvis i starten af det 20. århundrede var der en pavelig encyklika, der hed *pascendi*, som blev lavet for at fordømme den modernistiske bevægelse.¹⁶ Denne encyklika begynder netop med at genkalde, at der kun er ét depositum. For modernismen var et forsøg på at introducere bevægelse og fremskridt i den kristne tænkning. Og kirken fortolkede derfor bevægelsen som dårlige depositarer eller dårlige forvaltere, fordi de ikke forvarede, ikke admini-

strerede arven, depositummet, som det var givet dem. De prøvede at pervertere det. Så dette begreb om depositummet blev genkaldt for at fordømme modernisterne netop som dårlige forvaltere og administratorer. Det var det, der var problemet. Og her dukkede *paratheke*, depositummet, igen op som et kernebegreb til at genbekræfte doktrinen ortodoksi, budskabet om den kristne arv. Men det er noget, jeg arbejder på i øjeblikket. Jeg prøver at finde nye måder at undersøge, hvordan skabelsen af den kristne tro i form af en gejstlig magt indebærer alle kristnes deltagelse med en særlig rolle, administratorens og forvalterens rolle. Det er det sidste skridt i min forskning.

Foucault er blevet brugt i mange forskellige kontekster, men nogle af de ting, du nævner her, minder mig om noget af det, Giorgio Agamben, som også er meget inspireret af Foucault, arbejder med, særligt i hans seneste bøger Il regno e la gloria (Riget og herligheden), Altissima povertà (Den højeste fattigdom) og Opus dei (Guds værk), hvor han behandler emner som embedet, ejendom, administration og oikonomia som regering. Hvordan ser du dig selv i alle disse forskellige Foucault-receptioner?

Jeg tror, at for juristerne er Agambens arbejde, den måde han bruger Foucault på, skelsættende. Det er en skelsættende refleksion for juristerne, dette bidrag til brugen af Foucault. For os jurister er det meget vigtigt, den måde hvorpå han har mobiliseret problemet om biomagten, og hvad der er forbundet til undtagelsen og også i det seneste arbejde med livsregler i klosterbevægelser. Og selvfølgelig problemet med økonomien, alt dette med *oikonomia* som administration eller forvaltning af Guds værk. *Oikonomia*, det er et forvaltningsmæssigt og administrativt begreb, ikke et teologisk begreb om treenigheden, som han siger. Jeg er ikke teolog, så jeg kan ikke sige, om denne fortolkning af *oikonomia*, i en forstand, der fuldstændig ekskluderer den trinitariske dimension, er rigtig eller ej. Jeg vil sige, at i forhold til min egen forskning, så er *oikonomia* som en forvaltningsmæssig og administrativ magt meget plausibel. Men Agambens brug af Foucault er meget forskellig fra, hvordan andre bruger ham i dag. Det er en progressiv Foucault. Jeg mener, det er den eneste måde at bruge Foucault på. Ikke bare at lave litteratur om Foucault. Jeg er ret ligeglad med al denne skolastik, som vok-

sede op omkring Foucault. Eller ikke ligeglad, men først og fremmest mener jeg ikke, at han er en tænker, der skal behandles på denne måde. Hans tænkning er ikke lavet til det. Det er en ret banal sandhed. Bare at skrive, bare at fortolke det, som om det var en tekst, der bare krævede eksegetiske eller filologiske evner. Det er ikke lavet til det. Det er klart. Og jeg vil også sige, at jeg ikke er enig med disse forsøg på at bruge Foucault som en tænker af det ekstreme. Af anti-konformisme som princip. Jeg ved, at der er nogen, der arbejder med Foucault, som er meget orienteret mod anarkisme, til den anarkistiske tilgang til det sociale liv, eller til, som det også blev forklaret af ham, eller ikke forklaret, men præsenteret af ham i forelæsningsrækken *Biopolitikens fødsel*, hvor det ikke er helt klart, hvor meget han tager afstand fra det emne han er optaget af, neoliberalisme. Man fanger hans fascination af denne slags dispositiv: At regere gennem produktionen af frihed. Men jeg tror også, at fortolkningen af Foucault som liberal, i den europæiske betydning af ordet liberal, ikke i den amerikanske forstand, som en liberal politisk og økonomisk tænker, en liberalist, disse fortolkninger, tror jeg, glemmer, at liberalisme for Foucault helt grundlæggende er et spørgsmål om regering, et spørgsmål om guvernementalitet. Selv hvis man producerer frihed for at regere befolkningen, så producerer man friheden for at regere dem. Jeg mener, det er altid en frihed, der er et produkt af regering. Liberalismen hos Foucault er fuldstændig præget af regeringens tilstedeværelse, af guvernementalitets strategier, for produktionen af frihed. Og at afkoble frihed fra regeringens produkt er ikke sådan, Foucault forestillede sig det, tror jeg. Måske reflekterede han ikke i tilstrækkelig grad over dette specielle forhold, at friheden er et produkt af regeringen, og at liberalismens frihed derfor er meget mere bestemt af et guvernementalt dispositiv end af subjekternes kreative egenskaber. Der er altid denne strategi. Det er selvfølgelig tvetydigt, men når nogle folk prøver at skubbe Foucault hen imod denne anarko-liberalisme, så er de ikke opmærksomme nok på, at for Foucault er det altid et spørgsmål om regering. Det er ikke et spørgsmål om folkets kapacitet til selvbestemmelse eller selv-skabelse. Det er fuldstændig fundamentalt, tror jeg.

Men for mig var det mest interessante forelæsningerne fra 1978 om *Sikkerhed, territorium, befolkning*,¹⁷ og jeg mener, at det mest interessante, den rigtige, den virkelige akse, den fundamentale akse i disse forelæsninger er den del om den pastorale magt. Det er som om, problemets

virkelig kerne er baseret på det, og at alle specifikationer omkringing politi, diplomati, *raison d'état*, *coup d'état* [statsræsonen og statskuppet] etc. alle er grene, der kommer fra den samme stamme. Jeg er ikke fuldstændig enig med Foucault, når han siger, at den pastorale magt er baseret på en ren *obéissance*, en ren lydighed. Jeg ville ikke sige, at kristendommen kunne forklares gennem sådan en lydighedsinstans. Det er et spørgsmål om forhandling mellem institution og folk. Og folket forhandler deres egen frelse med en mængde af institutioner, f.eks. *voeux pieux* (det fromme ønske, det at bede for en sjæls frelse), gudstjenesten, spørgsmålet om skærsilden som institution, det er alle måder at prøve at finde ud af en formidling, mægling mellem Gud og folk i forhold til netop det emne, som er afgørende for alle kristne, deres sjæls frelse. Og at sikre dette formål er ikke bare et spørgsmål om lydighed fra alle medlemmer af flokken. Så jeg synes, der er mange ting, der inspirerer i disse forelæsninger, men måske også andre, der kunne blive vurderet bedre og videreudviklet.

Interviewet fandt sted på Bibliothèque du CENJ – Yan Thomas, EHESS, Paris, marts 2013.

Noter

- 1 Paolo Napoli er professor og siden 2007 direktør ved Centre d'études des normes juridiques "Yan Thomas" (Center for studiet af juridiske normer, CENJ) ved EHESS (l'École des hautes études en sciences sociales) i Paris. Han er uddannet jurist fra La Sapienza universitetet i Rom med en afhandling om magt og ret hos Michel Foucault og afleverede i 1997 en ph.d.-afhandling i retsfilosofi ved Universitetet i Bologna også omhandlende Foucault og forholdet mellem magt, ret og politik. Derefter tog han til Frankrig og Paris, hvor han under Yan Thomas' (se næste note) vejledning afleverede endnu en ph.d.-afhandling, denne gang om politiet i Frankrig. Han har bl.a. på baggrund af sine afhandlinger udgivet bøgerne *Le arti del vero – Storia, diritto e politica in Michel Foucault* (Sandhedens kunst – historie, ret og politik hos Michel Foucault), Napoli: La città del sole, 2002 og *Naissance de la police moderne – pouvoir, normes, société* (Det moderne politis fødsel – magt, normer, samfund), Paris: La Découverte, 2003. Han arbejder i øjeblikket på et værk om administrationens og forvaltningens genealogi.
- 2 Yan Thomas (1943-2008), fransk jurist og retshistoriker. Centeret, som

Napoli er leder af, er opkaldt efter ham.

- 3 Her henviser Napoli primært til Foucaults forelæsninger ved Collège de France fra 1975-76, *Il faut défendre la société* (Samfundet må forsvares), som ikke er oversat til dansk, men kan findes på engelsk som *Society Must Be Defended*, London: Penguin Books, 2004. Der henvises også i nogen grad til forelæsnin-
gerne fra 1977-78, *Sikkerhed, territorium, befolkning*, København: Hans Reitzels
forlag, 2008.
- 4 Begrebet 'dispositiv' er et af de mere omdiskuterede hos Foucault. På fransk
(og italiensk) betyder det både rent teknisk en mekanisme eller en anordning
(således at man på fransk taler om *dispositifs de surveillance*, om overvågnings-
mekanismer, som f.eks. overvågningskameraer, og på italienske fly bliver bedt
om at slukke for sine 'dispositivi elettronici', sine elektroniske apparater), en
plan, anlægning, et system, en indretning og i militær forstand en opstilling (og
også i juridisk forstand en konklusion eller en dom, men det er ikke primært
i den forstand Foucault, og her Napoli, bruger det, selvom denne betydning
også spiller ind). Dispositivet er således her for Foucault og Napoli netop en
mængde, en helhed eller anordning af forskellige metoder og instrumenter
(både fysiske og ikke-fysiske, sproglige og ikke-sproglige), der udgør en særlig
måde og logik til at styre og regere en given situation. For mere om dispositivet
kan man evt. læse Giorgio Agambens "Hvad er et dispositiv?" i *Hvad er et dispo-
sitiv – og to andre essays*, Århus: Forlaget Slagmark, 2010.
- 5 Justinian var østromersk kejser fra 527-565. Han samlede og udgav fra 529-
534 den samlede romerret *Corpus iuris civilis*, kendt som Justinians lovsamling
eller *Digesta*, som blev kilden til den særlige vestlige retstradition (særligt gen-
nem den kanoniske ret – kirkeretten).
- 6 Glossatorerne og kommentatorerne (lat. *glossator*, kommentator, fra *glossare*, at
forklare eller kommentere en tekst) var de jurister, først og fremmest munke,
der i særligt de norditalienske klostre og universiteter fra det 11-13. århundrede
kommenterede og forklarede de romerske retskilder (se foregående note), og
som dermed skabte den kanoniske ret (heraf kanonister), og dermed var en
helt central del af udviklingen af den vestlige retskultur.
- 7 Det Store Skisma (også kendt som det Vestlige Skisma eller Paveskismaet) var
et brud i den katolske kirke fra 1378-1417, hvor to personer og to fraktioner
hævdede at være den sande pave (som havde sæde i hhv. Rom og Avignon).
- 8 Jean Gerson (1363-1429), fransk teolog, intellektuel og forfatter. Meget aktiv i
debatterne omkring Det Store Skisma (se foregående note).
- 9 Det franske ord *gestion* betegner både ledelse, styring, administration, forvalt-
ning, drift, management etc. Når der i det følgende bliver talt om 'administra-
tion', bliver både administration og forvaltning brugt.
- 10 Politi betød til langt op i det 19. århundrede meget mere, end det vi forbinder
det med i dag. Det blev generelt brugt som 'god orden' og indebar også regu-

lering af byer og sundhed, fastsættelse af priser og vægt på markeder og generel sædelig og moralsk orden. Det arbejde, Napoli refererer til, er hans *Naissance de la police moderne* fra 2003.

- 11 Napoli refererer her implicit til Foucaults artikel "Nietzsche – genealogien, historien" (1971), trykt i Michel Foucault, *Talens forfatning*, København: Hans Reitzels Forlag, 2009.
- 12 Pave Innocent IV (1195 – 1254), Pave 1243-54.
- 13 Det græske ord *paratheke* betyder et depositum, en pant, en tillid eller en ting overdraget i nogens troskyldige varetægt. Det blev brugt om den korrekte viden og sande doktrin om evangeliet, som skulle opbevares sikkert og trofast og som samvittighedsfuldt og pligttopfyldende skulle overbringes til andre. Her vil overvejende blive brugt depositum, men også pant.
- 14 Sankt Timotheus, biskop fra det 1. århundrede og en af Paulus' disciple. Døde omkring år 97 e.v.t. i Efesos i det nuværende Tyrkiet. Det er ham, de to Timotheusbreve er adresseret til, som er blandt de såkaldte pastoralbreve, der almindeligvis ikke regnes for ægte (skrevet af Paulus), og som Napoli her refererer til som pseudo-paulinske.
- 15 Patristik er en teologisk disciplin, som beskæftiger sig med kirkefædrenes skrifter (særligt mellem slutningen af det 1. til slutningen af det 8. århundrede – den såkaldte 'patristiske periode'). Patristikken er tæt knyttet til studiet af tidlig kirke- og dogmehistorie.
Skolastik (det der tilhører skolerne) er en betegnelse brugt om den fremherskende (politiske, økonomiske, filosofiske) tænkning blandt tænkere på de europæiske universiteter, der opstod i middelalderen fra ca. 1100-1500. Først og fremmest baseret på en læsning og tolkning af Bibelen og de antikke græske filosoffer (særligt Aristoteles), men med tiden blev flere tekster inddraget.
- 16 *Pascendi dominici gregis* var en encyklika (paveligt dokument) udstedt af pave Pius X d. 8. september 1907, som fordømte den modernistiske (reformkattolicistiske) bevægelse i den katolske kirke.
- 17 Det kan her nævnes, at Napoli har oversat den nævnte forelæsningsrække, *Sikkerhed, territorium, befolkning* til italiensk i 2005, altså efter hans arbejde med politiet.

